

УДК 338.431

Н. І. Король,
аспірант кафедри адміністративного менеджменту та зовнішньоекономічної діяльності,
Національний університет біоресурсів та природокористування України, м. Київ

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК АГРОБІЗНЕСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

N. Korol,
PhD, administrative management and foreign economic activity department,
National university of life and environmental sciences of Ukraine, Kyiv

INNOVATIVE DEVELOPMENT OF AGRIBUSINESS IN CONTEXT OF GLOBALIZATION

У статті досліджуються основні аспекти інноваційної діяльності агробізнесу України і необхідність його подальшого інноваційного розвитку. Визначено основні положення формування ефективного інноваційного середовища та шляхи сучасних економічних реформ в агробізнесі як базис його інноваційного розвитку.

This article examines the main aspects of innovation Agribusiness Ukraine, and the need for further innovative development. The main provisions of the formation of an effective innovation environment and how the current economic reforms in agribusiness as the basis of its innovative development.

Ключові слова: інновації, агробізнес, інвестиції, конкурентоспроможність, нанотехнології.
Key words: innovation, agribusiness, investment, competitiveness, nanotechnology.

Пріоритетним напрямом аграрної політики в умовах глобалізації світової економіки є розвиток інноваційної діяльності. У багатьох розвинених країнах Європи, США інноваційну діяльність називають фундаментом економіки.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Успіх в аграрному бізнесі визначається вже не так доступом до природних ресурсів, скільки впровадженням розробок новітніх технологій, своєчасного отримання необхідної інформації, продукування нових ідей. Прибутковість і стабільність діяльності аграрних формувань в умовах постіндустріального суспільства залежить від використання в процесі виробництва інформації і знань.

Таким чином, для підвищення конкурентоспроможності сільського господарства, досягнення зростання виробництва та мотивації до підвищення продуктивності праці, розвитку сільських територій, закріплення молоді на селі об'єктивною необхідністю для України є перехід аграрного сектора економіки на інноваційний шлях розвитку. Виходячи з цього, важливим завданням стає створення ефективної інноваційної системи з участю держави, наукових установ та інноваційного бізнесу.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

На сьогодні в економічній літературі питанням інноваційного шляху розвитку і результатам інноваційної діяльності підприємств АПК приділяється багато уваги. Дана проблема широко представлена в наукових статтях і працях провідних українських

і зарубіжних вчених, але тим не менш дана проблематика передбачає постійну необхідність її вивчення і дослідження.

Різні проблеми інноваційної активності, її специфічні аспекти в діяльності сучасних підприємств вітчизняної економіки розглянуті в роботах таких авторів, як Л. Антоненка, С. Бандури, Л. Бляхмана, В. Богачева, Ю. Васильчука, Е. Вихлисенко, В. Геєця, М. Грачева, О. Дація, В. Добрава, Т. Заєць, Н. Лапіна А. Люкшинова, А. Лисецького, Л. Меньшикова, А. Молдаван, С. Пакуліна, Г. Попова, А. Пригожина, П. Саблука, В. Семіноженко, Є. Старобинського, Д. Стеченко, М. Хвесика, Ю. Ципкіна, В. Щохова та інших.

Водночас багато питань залишається дискусійними або ж недостатньо опрацьованими, зокрема досі не вироблена цілісна система ефективного забезпечення інноваційної діяльності підприємств досі, що є свідченням необхідності подальшої наукової розробки стратегії інноваційного розвитку агробізнесу та характеризує актуальність теми дослідження

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження сучасного стану інноваційного розвитку агробізнесу України в умовах глобалізації, визначення його проблемних аспектів та перспектив для даного напрямку розвитку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Тепер аграрний сектор економіки України опинився перед системним викликом, що визначає необхідність оновлення науково-інформаційної, тех-

нічної, технологічної бази АПК на якісно новій основі, перед необхідністю переходу до якісно нового інноваційного типу розвитку. Характер і якість системного виклику визначаються поєднанням наступних зовнішніх і внутрішніх факторів.

Перший фактор — посилення глобальної конкуренції в агропродовольчій економіці, яка охоплює ринки товарів, послуг і капіталу, інших складових економічного розвитку АПК. Загострюється конкурентна боротьба на ринках сільськогосподарської продукції та продовольства, які у зв'язку зі світовим зростанням споживання сільськогосподарської продукції зазнають значних змін. Наростають процеси придбання зарубіжними інвесторами земель у тих країнах, де населення і уряди не поспішають самі розвивати своє сільськогосподарське виробництво. Подібна загроза існує і в Україні.

Другий фактор — низька продуктивність праці в аграрній сфері економіки України, нераціональне використання факторів виробництва, що обумовлює низьку ефективність більшості суб'єктів господарської діяльності в АПК і навіть стагнацію виробництва.

Третій фактор — недостатній рівень розвитку людського капіталу у сільській місцевості. Пов'язано це з невирішеністю проблем соціально-економічного розвитку села, з монопрофільним характером розвитку сільських територій. Сучасні технології істотно підвищили вимоги до кваліфікації праці в аграрному бізнесі і скоротили зайнятість у ньому. За кордоном на селі інтенсивно розвивається суміжний і альтернативний бізнес, село стає поставальником готових до вживання продовольчих і навіть промислових товарів, завдяки цьому підвищується рівень доходів сільських жителів, нарощується людський потенціал. У світовій практиці намітилися тенденції зворотного характеру — відтоку населення з великих міст в малі, де розміщуються високотехнологічні виробництва, в сільську місцевість, розвиваючи альтернативний бізнес.

Четвертий фактор — неможливість вирішення проблеми забезпечення населення доступним і якісним вітчизняним продовольством в обсягах і структурі, відповідних раціональним науково-обґрунтованим нормам харчування, при збереженні сформованих тенденцій у розвитку АПК і діючих механізмах його державної підтримки.

Необхідний повсюдний перехід до прогресивних технологій і форм ведення агробізнесу, прискорене наближення до світових досягнень у цій галузі.

Коли мова йде про інноваційний процес, виникає питання про його головних носіїв, про господарюючих суб'єктів, які здійснюють реальне оновлення виробництва. Своєрідність економічного розвитку ринкової економіки в останні роки висунуло на передній план у науково-технічному прогресі дрібні капітали, малий бізнес. Так, наприклад, в останнє десятиліття більше половини всіх нововведень в аграрній економіці США забезпечувалося не-

великими венчурними фірмами, підприємствами [2, с. 66].

Дрібні капітали і фірми, більш рухливі і гнучкі, успішно виконують функцію розробки науково-технічних ідей, доведення їх до прийнятних для впровадження та рентабельності технологій. На цих перших стадіях інноваційного процесу роль дрібних і середніх підприємств дуже значна.

Загальновідомо, що перехід від однієї якості до другої потребує витрат ресурсів. Процес перекладу нововведення (іновації) у нововведення (іновації) також потребує витрат різноманітних ресурсів, головними з яких є інвестиції, мотивація і час. В умовах ринку як система економічних відносин купівлі-продажу товарів, у рамках якої формуються попит, пропозиція і ціна, головними компонентами інноваційної діяльності виступають нововведення, інвестиції і нововведення. Нововведення формують ринок нововведень (новацій), інвестиції — ринок капіталу (інвестицій), нововведення (іновації) — ринок чистої конкуренції нововведень. Ці три основних компонента і утворюють інноваційну інфраструктуру (рис. 1) [1, с. 95].

Для забезпечення ефективності інноваційного процесу в цілому першорядне значення мають такі форми його організації, при яких результат кожної стадії міг би служити основою для поступального руху на наступний. Особливої важливості набуває стиківка стадій, що забезпечує безперервність, гнучкість і динамізм всього процесу, який неможливий без системи його стимулювання.

Таким чином, механізм інноваційного процесу буде ефективним тоді, коли забезпечить інтеграцію всіх його стадій, швидкість розробки нововведень, швидке їх впровадження в сфері суспільного виробництва.

Враховуючи специфіку розвитку вітчизняного агропромислового комплексу та особливості функціонування і розташування аграрних наукових установ, виділяється проблема детальної розробки концепції створення та розвитку інноваційних структур, сферою інтересів яких буде сільське господарство. Організаційно-управлінський фактор діє в тому випадку, коли фірми інтегруються з науковими установами, центрами, університетами тощо, внаслідок чого виникають нові організаційні форми, які забезпечують розвиток інноваційної діяльності. До них відносяться: технопарки, технополіси, бізнес-інкубатори, регіональні науково-промислові комплекси, науково-технічні центри, спеціалізовані підрозділи фірми (творчі бригади, проектні групи), венчурні фірми тощо.

Не викликає сумніву, що для реалізації інноваційної діяльності потрібні великі інвестиції. На жаль, більшість сільськогосподарських товаровиробників, не маючи власних ресурсів, не можуть скористатися кредитами.

Механізм інвестиційного забезпечення інновацій на рівні окремих підприємств реалізується за трьома основними напрямками: мобілізація власних джерел фінансування інновацій; державна підтрим-

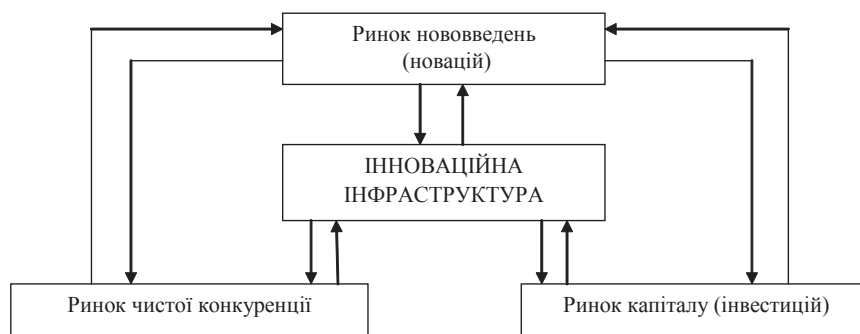

Рис. 1. Схема інноваційної діяльності агробізнесу

ка інноваційних ініціатив; створення привабливих умов для приходу в галузь приватних інвесторів [3, с. 45].

Технологічна багатокладність агробізнесу України, переважання в ряді сфер і галузей первинних відсталих укладів стає сьогодні одним з головних факторів, що негативно впливають на розвиток АПК, де поряд з новітніми виробництвами продовжують існувати виробництва застарілих технологічних укладів, давно витіснених із сільського господарства розвинених країн.

Серед сільськогосподарських товаровиробників лише невелику частину займають господарства, виробництво яких засноване на інноваціях і належить до п'ятого технологічного укладу. В основному це підприємства свинарського, птахівничого напрямку, овочівництва закритого ґрунту. На іншому полюсі — особисті підсобні господарства і дрібні фермерські господарства, що використовують в основному ручну працю, примітивні відсталі технології і які не вийшли ще з другого укладу. Між ними — різноманітні сільськогосподарські організації і великі селянські (фермерські) господарства, що відносяться в основному до третіх-четвертих укладів, що вимагають модернізації.

На думку багатьох учених, сучасне суспільство характеризується як перехідний для передових країн світу до освоєння шостого технологічного укладу, характерними рисами якого є ресурсозберігаючі нанотехнології, нанобіотехнології, унікальні інформаційні системи [5, с. 58].

Освоєння і подальше широке поширення інновацій стають ключовими чинниками зростання виробництва та зайнятості в сільському господарстві. Саме тут криються найбільш істотні резерви поліпшення якості продукції, економії трудових і матеріальних витрат, зростання продуктивності праці, вдосконалення організації виробництва і підвищення його ефективності. Все це в кінцевому рахунку зумовлює конкурентоспроможність підприємств і продукції, що випускається ними на внутрішньому і світовому ринках, поліпшення соціально-економічної ситуації в аграрному секторі країни.

Трактуючи сучасний стан тенденцій розвитку світової економіки, у тому числі і агробізнес наукове співтовариство приходять до висновку про те, що кризи в економіці пов'язані з закономірним історичним процесом зміни технологічних укладів. У

цій ситуації особлива роль подальшого розвитку агробізнесу і всієї економіки відводяться використанню інновацій [4, с. 20—22].

Відзначаючи позиції України в сучасному світі і подальші шляхи її розвитку, багато дослідників приходять до висновку про те, що в період зміни укладів у "наздоганяючих" країн з'являються додаткові шанси наблизитися до лідерів науково-технічного прогресу, оскільки при формуванні контурів нового укладу вони можуть використовувати накопичений інвестиційно-технологічний досвід розвинених держав.

У цих умовах багаторазово посилюється роль довгострокового прогнозування, планування, вибору та обґрунтування макроекономічних пріоритетів як на рівні національних економік, так і їх провідних сегментів і секторів. У цій ситуації довгострокова стратегія зростання агробізнесу України, на наш погляд, повинна бути заснована на пріоритетах інноваційного розвитку.

На нашу думку, сьогоденна ситуація в Україні є історичним шансом, вчасно перегрупувавши сили і засоби, вбудуватися в нову довгу хвилю технологічного циклу, що зароджується на теренах світової економіки. Поки вона знаходиться в турбулентній стадії зміни технологічних формацій, і потенційні інвестори ще не бачать виразних обрисів і контурів нового укладу. У зв'язку з цим необхідно зараз розробляти довгострокові прогнози науково-технічного та соціально-економічного розвитку, що необхідно безперервно уточнювати, виходячи з реальних подій, що відбуваються у світовій і національній економіках.

Таким чином, широке застосування інновацій є обов'язковим елементом сучасного агропромислового виробництва, рішенням соціально-економічних проблем АПК, пов'язаних з пошуком механізмів підвищення економічних показників діяльності сільськогосподарських підприємств і забезпеченням населення високоякісною сільськогосподарською продукцією. Інноваційний розвиток АПК означає його якісне реформування, яке базується на зростанні виробничих показників з одночасним удосконаленням соціально-економічного механізму сільського господарства, а також взаємопов'язаних з ним галузей. Цей процес повинен забезпечуватися постійним використанням більш досконалих технологій виробництва та переробки сіль-

ськогосподарської продукції, нових сортів культур рослин і порід тварин, прогресивних моделей соціально-економічного розвитку, сучасних моделей інформаційних технологій.

ВИСНОВКИ

На підставі вищесказаного, можна зробити кілька висновків.

Ефективність українського агробізнесу в сучасних умовах — проблема багатопланова, актуальна і складна. Завдання сьогодні — не нарощувати кількісно врожаї, а працювати так, щоб при зниженій собівартості і високої продуктивності отримати максимальні прибутки. Основоположним можна вважати застосування нових інноваційних технологій агробізнесу. У рослинництві — це "нульова обробка" ґрунту, яка скорочує витрату палива в разі і виключає застосування мінеральних добрив та отрутохімікатів, у тваринництві — розвиток племінної справи, належне обладнання тваринницьких приміщень тощо.

Важлива також і робота з кадрами, селу та агробізнесу потрібні кваліфіковані фахівці. Треба відзначити тут ширші можливості використання досягнень світового досвіду не тільки в рамках вузів, але й на основі створення інформаційно-консультативних інститутів.

Розгляд теми ефективності агробізнесу немислимий без зовнішніх інвестицій. На жаль, кредитна система, що на сьогодні склалася не відповідає сучасним вимогам аграрного виробництва. Високі банківські відсотки, недостатність та несвоєчасність державної підтримки у вигляді субсидій за банківськими кредитами, відсутність ефективних забезпечувальних механізмів, бюрократизм і тяганина, а також відверте небажання інвестувати в ризикований бізнес не дозволяють в достатній мірі користуватися позиковими коштами, що також знижує конкурентні можливості вітчизняного агробізнесу.

Для вирішення цієї проблеми необхідні інституційні механізми державного регулювання АПК. Істотним інститутом підтримки інноваційної діяльності та одним з напрямків, що стимулюють розвиток інноваційних процесів в агробізнесі на регіональному рівні, може виступити створення обласних фондів підтримки інноваційної діяльності, що формуються як з бюджетних джерел, так і за рахунок відрахувань підприємств агробізнесу регіону.

Таким чином, для того, щоб інноваційний розвиток агробізнесу відповідав своєму призначенню і приносив очікувані результати, необхідно всебічне і повноцінне його забезпечення, яке дозволить змінити існуючий інертний, і навіть, регресійний характер даного процесу. Джерелами успіху можуть стати:

— усунення бар'єрів виходу на ринки Європейського Союзу, що створює доступ до великого і багатого ринку збуту;

— хороша підготовка українських виробників харчових продуктів до європейських стандартів якості, безпеки їжі та захисту навколишнього середовища;

— наявна порівняльна перевага, пов'язана, головним чином, з низькою оплатою праці та з більш низькою, ніж у розвинених країнах, ціною на землю і енергію;

— курсова політика, підтримуюча відносно високий валютний курс (вище їх купівельної спроможності).

Література:

1. Молдаван Л.В. Сталий розвиток аграрної сфери — цільовий вектор на XXI століття / Л.В. Молдаван // Економіка України. — 2009. — № 11. — С. 93—95.

2. Пакулин С.А. Концептуальний підхід к мониторингу функционирования регионального АПК / С.А. Пакулин, В.П. Третьяк, Е.Л. Положенцева / Materialy IV Mezinarodni vedecko-prakticka konference ["Vedecke myslene inflacniho stoleti — 2008"], 15—31 brezen 2008 roku. — Dil 4. Ekonomicke vedy. — Praha: Publishing House "Education and Science", 2008. — S. 66—68.

3. Пугачова М.В. Тенденції української економіки очима керівників підприємств: (аналітичний огляд). Дослідження інвестиційної політики українських підприємств / М.В. Пугачова // Статистика України. — 2009. — № 1. — С. 41—49.

4. Саблук П.Т. Проблеми забезпечення прибутковості агропромислового виробництва в Україні в постіндустріальний період / П.Т. Саблук // Економіка АПК. — 2008. — № 4 (162). — С. 19—37.

5. Сидоренко В.В., Вовкодав К.А. Розвиток сільських підсобних виробництв в аграрному секторі економіки // Міжнародний с.-г. журнал. — 2013. — № 4. — С. 57—61.

References:

1. Moldavan, L.V. (2009), "Sustainable development of agrarian sphere — target vector in the XXI century", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 11, pp. 93—95.

2. Pakulyln, S. L. Tret'iak, V. P. and Polozhentseva, E. L. (2008), "Conceptual approach to monitoring the functioning of regional agriculture", // *Materialy IV mezinarodni vedecko-prakticka konference "Vedecke myslene inflacniho stoleti — 2008"* [Materialy IV mezinarodni vedecko-prakticka konference "Vedecke myslene inflacniho stoleti — 2008"], Praha, Czech Republic, 15—31 March 2008, vol. 4, pp. 66—68.

3. Puhachova, M.V. (2009), "Trends in Ukrainian economy through the eyes of enterprise managers: (analytical review). Research investment policy of Ukrainian enterprises", *Statystyka Ukrainy*, vol. 1, pp. 41—49.

4. Sabluk, P.T. (2008), "Problems of ensuring profitability of agricultural production in Ukraine in the post-industrial period", *Ekonomika APK*, vol. 4, no. 162, pp. 19—37.

5. Sydorenko, V.V. and Vovkodav, K.A. (2013), "Development of rural ancillary production in the agricultural sector", *Mizhnarodnyj s.-h. Zhurnal*, vol. 4, pp. 57—61.

Стаття надійшла до редакції 31.01.2015 р.